

नेपालको जो नारा ल्याएको थियो त्यसले के विश्वास पलाएको थियो भने अब नेपाली जनताका प्रतिनिधिले बनाएको संविधान कार्यान्वयनको दिशामा देश अगाडि बढेको छ ।

संघीयतामा देश अगाडी बढ्यो, राजनीतिक स्थिरता र स्थायीत्वको लागि आर्थिक समृद्धि र विकासको बाटोमा अघि बढ्दै थियो देश । तीन तह संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारहरूले संघीयताको मर्म अनुरूप आ-आफ्नो कामहरू बढाइरहेकै थिए । राज्यको मूल धारमा पछाडि पारिएका दलित, महिला, जनजाति, मधेसी, थारू, मुस्लिम, पिछडावर्ग, सीमान्तकृतलाई संघीयताले समेटेको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विशेष व्यवस्थासहित समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व भएको छ । विगतमा भएका नेपालका विभिन्न आन्दोलन र संघर्षमा यिनै पछि पारिएका समुदाय नै अग्र मोर्चामा थिए र संघीयता नै पछि पारिएका समुदायलाई बढी चाहिएको हो । शहीद, बेपत्ता, अपाङ्ग, घाइतेको बलिदानी र नेपाली जनताको श्रम पसिनाबाट प्राप्त भएको उपलब्धि नै गणतन्त्र, संघीयता, धर्म निरपेक्षता र समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तमा प्रतिनिधित्व हो । सिंहदरवारको अधिकार जनताको घरदैलोमा ल्याउन जुन बलिदानी भयो त्यसको परिणाम तीन तहको सरकार भएको हो । वर्तमान राजनैतिक अस्थिरता र अन्यौलताले हाम्रो राजनीतिक परिवर्तनको संस्थागत दिशा कता मोडिएला भन्ने आम जनताको चिन्ताको विषय हुनु स्वभाविकै लाग्छ ।

संवैधानिक रूपमा प्रदेश र स्थानीय तहहरूको निर्माण भएको हो । यसलाई अझ बलियो र मजबुद बनाउन स्थायित्व दिनको लागि पनि संविधानको रक्षा, गणतन्त्रको रक्षा आवश्यक छ । संविधानतः वा कानूनरूपमा संसद विघटन नै भएको छैन तर विदेशी शक्ति केन्द्रको चलखेल देखा परिरहेको छ भन्ने आम धारणाहरू पनि आइरहेका छन् । हामी स्वाभिमानी नेपालीहरूले भावनामा बहकिएर काल्पनिक विषयवस्तुको पछि लाग्नु भन्दा पनि देशको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक अवस्थालाई हेरेर दीगो शान्ति र विकासको लागि आत्मचिन्तन गर्नुपर्ने र मुलुकको सुखद् भविष्य हेरी बदलिँदो परिस्थितिमा एउटा साझा अवधारणा बनाउनु आवश्यक छ ।

गणतन्त्र, संघीयता लगायत सबै जात, धर्म, वर्ग, पेशा व्यवसायका आम नेपाली नागरिकहरूलाई संविधानप्रदत्त अधिकार संकटमा पर्ने गरी आउने प्रतिकूल परिस्थितिलाई संयमतापूर्वक सही बाटोमा लैजाने र संघीयता र गणतन्त्रको रक्षा गर्ने अभिभारा सबैको काँधमा आएको अवस्था छ अहिले । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधान, संघीय व्यवस्था, प्रदेश संघीयताको पर्याय हो । प्रदेश बिना संघीयताको अर्थ छैन । प्रदेश र स्थानीय तहकै कारण जनताको घरदैलोमा शासन पुगेको हो । संघीयताकै कारण समानुपातिक, समावेशी प्रतिनिधित्व सुनिश्चित भएको छ । राज्यका महत्वपूर्ण अङ्गमा दलित महिलालाई उचित स्थान प्राप्त भएको छैन । त्यसैले व्यक्ति खराब हुन्छ, प्रणाली खराब

हुँदैन । हाम्रो प्रयत्न संघीयता र गणतन्त्रको संरक्षणको लागि हो । लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक व्यवस्था रहे पो संविधान र सुशासन रहन सक्छ । यो संविधान जनताको प्रतिनिधिमूलक संस्था संविधानसभाबाट निर्माण भएको हो । संविधानको अनुसूचीमै राखेर प्रदेश, स्थानीय तहसम्म अधिकार विकेन्द्रीकरण गरिएको छ । ठीक ढंगले अधिकारको सदुपयोग गरौं । कानून निर्माण भएका छन्, विकासले गति लिँदैछन् । जनता गास, बास, कपास, शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारको लागि जुटौं । केन्द्रको प्रभाव प्रदेशहरूमा पनि पर्दैछ । सरकार परिवर्तन होला संविधानतः प्रदेशको अस्तित्व धरापमा पर्ने स्थिति छैन, संघीयतालाई मजबुद बनाउन सबै एकजुट हुनुपर्ने अवस्था आइपरेको छ । प्रदेशलाई कमजोर पार्नु भनेको संघीयता नै कमजोर पार्नु हो । संघीयता कमजोर हुँदा दलित, महिला, जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, सीमान्तकृत वर्ग समुदायको अधिकार र अस्तित्व नै कमजोर हुनु हो । त्यसैले सबै वर्ग, जाति, लिङ्ग र क्षेत्रको हितको रक्षाको लागि सबैको आपसी सहयोग र हातेमालोको आवश्यकता छ । संविधान र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको रक्षा गर्नु आम नेपालीको कर्तव्य हो । यसमा सबै जुटौं, लागि परौं ।

मेरो तीन वर्षे अनुभव प्रदेश सभामा

मा. देवी ओली ✍

नेपाली समाजमा लामो समयसम्म कायम रहेको निरङ्कुश केन्द्रीकृत एकात्मक साशन व्यवस्थाको चंगुलबाट उन्मुक्ति पाउन नेपाली जनताले लामो सघर्ष गर्नुपरेको इतिहास हाम्रो सामु जगजाहेर नै छ । यही सघर्षबाट प्राप्त उपलब्धी सघीय लोकतान्त्रीक गणतन्त्रात्मक व्यवस्थाले मलाइ यो ठायँमा ल्याइपुऱ्याइएको हो । बर्तमान राजनीतिक परिवेशले भने नेपाली राजनीतिक जनजीवनको भोगाइ आन्दोलन र सघर्षको मात्र हो कि भन्ने परिस्थिति सृजना भएको छ । पछिल्लो समय सशस्त्र सघर्ष तथा जनआन्दोलनको माध्यमबाट जनताको बलीदानीबाट प्राप्त उपलब्धी भनेको नयाँ सविधान सघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था हो । राज्यको पुनर्सरचनापछि बनेको नयाँ सरचना भनेको प्रदेश सरचना हो, प्रदेश सभा हो । प्रदेश सभामा जनप्रतिनिधि भएर आउन पाउँदा बेग्लै उत्साह र काम गर्ने इच्छा शक्ति थियो र प्रदेश सभाको सपथ ग्रहणकै दिनमा कत्तिको खुशि हुनुहुन्छ? कर्णालीबासीका लागि के गर्नुहुन्छ? भन्ने जस्ता पत्रकारज्यूको प्रश्नको उत्तर दिदै मैले भनेको थिए कि परिवर्तित समयसँगै हाम्रो सोच, चिन्तन र कार्यशैलीमा परिवर्तन हुनुपर्छ । यो संघीय प्रणाली पुरानो राज्य व्यवस्थाको निरन्तरता होइन । हाम्रो संसदले कानून निर्माण गर्दा होस् या सरकार बनाउँदा या बजेट निर्माण गर्दा या सरकारले कानून र बजेट कार्यन्वयन गर्दा होस् चिन्तन र कार्यशैलीमा जवाफदेहीता, पारदर्शिता र इमानदारीता भएन भने जनताले निरंकुश राजसंस्था फालेको कुनै अर्थ हुने छैन । यो कोणबाट अगाडि बढ्ने कोसिस प्रदेश संसद र सासंद अनि सरकारका मन्त्रीज्यूहरूको कोशिस त रह्यो तर सफलता हासिल गर्न सकेको अनुभूति भएन ।

✍ प्रदेश सभा सदस्य, कर्णाली प्रदेश तथा अध्यक्ष, सामाजिक विकास समिति

प्रदेश व्यवस्थापिका संसदको महत्वपूर्ण भूमिका भनेको कानून निर्माणमा नै बढी हुने भएकोले गर्दा विधायिकाहरूसँग जनताको अपेक्षा विधेयकसँगै जोडनुपर्ने अवश्यकता हो तर जनताले कानूनलाई भन्दा विकासे योजनामा बढी चासो र चिन्ता राख्ने गरेको पाइन्छ जुन हामीले फेर्न सकेनौं । बजेट र योजना निर्माणमा सरकारको भूमिका हुन्छ भने ऐन कानून निर्माणमा सांसदको भूमिका महत्वपूर्ण रहने विषयलाई जनतासामु स्पष्ट पार्न सकेका छैनौं । जब अधिकार र कर्तव्य अनि भूमिका र जिम्मेवारीमा स्पष्टता हुँदैन व्यवस्था र प्रणालीले स्थायित्व र प्रभावकारीता हाँसिल गर्न सक्दैन भन्ने कुरा म यो जिम्मेवारीमा रहँदा राम्रोसँग अनुभूति भएको छ । संवैधानिक व्यवस्थाका आधारमा अगाडि बढ्दै गर्दा केही व्यक्तिमा रहेको एकात्मक सोच, चिन्तन र कार्यशैलीका कारणले गर्दा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका बीचमा अन्यायता कायमै रहिरह्यो र विधायिकी अधिकार पूर्ण रूपमा प्रयोग गर्न नपाउँदा भित्रैदेखि आक्रोस पैदा हुन्छ । यिनै जटिलता र अन्यायताका बीचबाट प्रदेश सभा र प्रदेश सभा सदस्यहरूको समय बितिरहेको छ र आज हाम्रो तेस्रो प्रदेश सभा दिवस नजिक आइरहँदा हामीहरू हर्षित वातावरणमा उपस्थित हुने अवस्था छैन । २०७७ साल पुस ५ गतेका दिन प्रतिनिधि सभा विघटन भएपछि नेपाली राजनीतिक व्यवस्थामा संकट र संविधानको पालनामा प्रश्नचिन्ह खडा भएको छ । यो राजनीति परिघटनाले मेरो मनमा यति धेरै प्रश्नहरू सृजित भएका छन् कि के नेपाली जनताले हरेक पीडीवाइज संघर्ष गरिरहनु पर्ने हो ? के शान्तिपूर्ण वातावरणमा काम गर्ने समय आउँदैन ? के यो नेपाल र नेपालीका लागि बिडम्बनापूर्ण अवस्था होइन ? यस्तै यस्तै । आज प्रतिनिधिसभा भङ्ग गरिएको छ प्रदेश सभा पनि भङ्ग गर्ने हवला दिइएको छ । संविधानको सर्वोच्चता र कानूनको शासनमा धावा बोलिएको छ । कानूनी राज्यको उपहास गरिएको छ । कुनै व्यक्ति शक्तिमा हुँदा विशेष अधिकार सृजना गर्नु जनतालाई दास सम्झनु हो, सामन्तवादी सोचको पराकाष्ठा हो । सचेत जनताको सचेतनालाई अवमूल्यन गर्नु हो । हुन त गौतम बुद्ध जन्मेको देश नेपाल बुद्धका चेला हामी नेपाली भन्छौं तर व्यवहारमा भने एकले अर्काको अस्थित्व स्वीकार्दैनौं र एकले अर्काको मर्यादा पनि राख्दैनौं । बुद्धले भन्नु भाइ तिमीलाई अरूले अपमान गर्दा कत्तिको मन दुख्छ त्यही सम्झेर तिमी अरूको अपमान नगर । के यो बौद्धको उक्ति अरूलाई सुनाउने मात्र हो ? सँगै हुँदा सबै राम्रो अनि सम्बन्ध बिग्रेर अलग हुँदा सधैँ नराम्रो सबै नराम्रो देख्नु बौद्धिक दरिद्रता नै हो । त्यसैले नेपाली जनताले पटक-पटक बलीदानी गर्नुपर्ने परिस्थिति भन्दा कमिकमजोरी सच्याउँदै गम्भिर समीक्षासहित उपलब्धिको रक्षा गर्न सक्नुमा कयौँ गुणा बौद्धिकता हुनेछ र शक्ति सञ्चित हुने छ ।

आज संविधान र कानूनको नजरमा सबै नागरिक समान हुन भन्ने व्यवस्था भएता पनि व्यवहारमा बिलकुल फरक छ वा भेदभाव कायमै रहेको अनुभूती गहिरोसँग भएको छ । यस सन्दर्भमा मलाई दक्षिण कोरियाली राष्ट्रपति नेलशन मण्डेलाको भनाइ बेला बेलामा स्मरण हुन्छ । सबै

भन्दा गाह्रो काम समाजलाई बदल्नु होइन आफैलाई बदल्नु हो । त्यसैले समाज परिवर्तन गर्न गाह्रो छैन गाह्रो छ त व्यक्ति आफू परिवर्तन हुन गाह्रो छ । ठूला-ठूला सफलता र असफलताहरू पनि यस्तै यस्तै स-साना विषयमा निर्भर हुने भएकोले सबैभन्दा जटिल काम भनेको व्यक्तिमा आउने परिवर्तन नै हो । व्यक्तिको सोचमा सकारात्मक परिवर्तन आएमा सफलताको शिखर चुम्न गाह्रो छैन । नकारात्मक परिवर्तन आएमा असफलताको भूमरीमा फस्न कुनै समय पर्खिनु पर्दैन । जस्तो कर्म उस्तै परिणाम निस्कन्छ भनिन्छ यो विषयमा सबै बिज्ञ नै छन् । तर, आज पनि नेपाली धर्ती र नेपाली जनताहरूमा नकारात्मक परिवर्तनका बज्रपातहरू मात्र घुमिफिरी धेरै पटक परिरहेको तितो अनुभव भएको छ । एउटा बज्रपातको घटनामा थिलो-थिलो परी धुलो झाडै उठन मात्र के थालेको थियो नेपाल र नेपालीमाथि फेरी अर्को बज्रपात आइपुग्यो । पाँच वर्षे तोते बोली बोल्ने सानो बच्चा जस्तो हाम्रो संविधान, तीन वर्षे बालक जस्तो प्रदेश सभा टुकु-टुकु हिडदै गर्दा हिडने खुट्टा भाँचिदिए जस्तो, तोते बोली बोल्दै गर्दा बोल्ने जिब्रो समातिदिए जस्तो । उफ अब के गर्ने होला अब पनि लडाँइ, संघर्षको विकल्प छैन हामी नेपालीको कर्म यही हो । अरू सुख र शान्तिको अनुभूती गर्ने समय आएन हामीलाई । कम्तिमा पन्ध्र वर्षसम्म शान्ति सु-व्यवस्था कायम भइदिए कस्तो हुँदोहो ? यो मेरो कल्पना मात्र हो । व्यवस्था कायम गर्न सक्ने हैसियत छैन मसँग एउटा इंटा मात्र हुँ म त । यस्तो व्यवस्था कायम गर्न सक्ने व्यक्ति कोही जन्मेला नेपाली धर्तिमा ? आशा गरौं अवश्य पनि जन्मेला नि कोही त । यही झिनो आशा बोकेर अब उठ सहासी नेपाली वीर गोर्खालीको उपाधि मात्र होइन यो समयको माग हो मसँग संघर्षको विकल्प छैन । संस्थागत प्रणालीको रक्षार्थ अर्को आन्दोलनको खाँचो छ यहाँ अब ।

म प्रदेशसभामा सांसदको रूपमा प्रदेशसभामा आउनुभन्दा लगभग १७ वर्ष पहिले प्रतिनिधिसभामा माननीय तीर्था गौतमसँग दुई पटक दर्शक दीर्घामा बसेर संसद बैठक सञ्चालन गरेको हेरेको बाहेक मसँग संसदीय अनुभव थिएन । प्रदेशमा आएर विधायीकाको रूपमा आफूलाई उभ्याउन मेरो लागि निकै चुनौतीपूर्ण र विल्कुलै नयाँ अनुभव हो । नयाँ संवैधानिक संरचना अनुसार संघीय प्रणालीको अभ्यासमा जाँदा सबैका लागि पनि यो अभ्यास नयाँ नै भयो । तर सुरू-सुरूमा बसोबासको व्यवस्थादेखि संसदमा बोल्ने विषयको तयारीका लागि पढ्नु, लेख्नु पर्दा मलाई कुनै स्कूल, कलेज पढ्न आए जस्तो पनि लाग्दथ्यो । तर हामीलाई पढाउने शिक्षक प्राध्यापक भने कोही थिएनन् । संसद सहयोग परियोजनाले कहिले काहीं कानून निर्माण प्रक्रिया र विधायिकी महत्व जस्ता विषयमा केही विज्ञहरूमार्फत प्रशिक्षण अनुभवहरू साटासाट अनि सामग्रीहरू प्रदान गर्ने अवसर जुराइदिँदा भने चैत्र वैशाखको खडेरीमा टाक्सिएको विरूवाले पानी पाएर पातहरू फैलिए जस्तो लाग्दथ्यो ।

सांसदको रूपमा प्रदेश सांसद बनाएर पार्टीले पठायो । तर आफ्नो अधिकार र कर्तव्यको बारेमा कुनै जानकारी थिएन । सरकारले दिने सेवा सुविधा केही छ कि छैन त्यो पनि कानून नबनाउँदासम्म अन्याय नै थियो । सबै व्यवस्था आफैले गर्नुपर्ने हो कि ? त्यसकारण आफ्नो आर्थिक हैषियतअनुसार नै चल्नु पर्छ भन्ने सोचेर वीरेन्द्रनगर-१०, खजुरामा एउटा कोठा भाडामा लिएर डेराको व्यवस्था गरे । सांसदको बैठक चल्दा अलि हतार हुँदा अटो रिक्सा (टुकटुके) मा आउने जाने गर्थे भने कहिले कहीं समय हुँदा पैचालिस मिनेट हिँडेरै भ्याउने पनि गर्दथे । अटो चढने समयमा अटो चालक र अटो व्यवसायीलाई मनभिन्नै देखि सधैं धन्यवाद दिन्थे र कहिले काही साथीहरूसँग शेयर गर्दै कार्यकाल सकेर जानेबेलामा कार्यक्रम नै राखेर धन्यवाद दिनपर्छ कि भन्दै हाँसो पनि गथ्यो । मेरो बसाइदेखि सबै व्यवस्थापन देखेर केही आफन्त र केही साथीहरू, शुभचिन्तकहरूले हैषियत अनुसार भएन, बसाइ फल्याटमा हुनु पर्‍यो, बैठकमा आउँदा जाँदा चाहिन्छ एउटा प्राइभेट गाडी रिजर्भ गरि राख्नु पर्‍यो भन्ने पनि गर्दथे । तर मलाई त्यो सल्लाहले कुनै प्रभाव पार्न सकेन नत हिनताबोध नै भयो । संसदीय अभ्यासमा आफ्नो भूमिका र ज्ञान राम्रोसँग हासिल गर्न सकियोस् आफ्नो क्षमता अभिवृद्धि कसरी हुन सक्छ भन्नेमा चिन्ता भयो अन्य विषयमा म बेसरोकार नै भएँ । मेरो जीवनशैलीमा कसैलाई अपाच्य हुने गरी फरक नदेखियोस् ताकि मलाई यो ठाउँमा पुऱ्याउने अधिकांश जनताको जीवनशैली र अवस्था अनि जीवनस्तर हालको मेरो जीवनस्तरभन्दा निकै दयनीय र कमजोर नै छ । अनि मेरो यो पद स्थायी पनि त होइन २५ वर्षको राजनीति यात्रा अभावमानै बित्यो । अब पाँच वर्षपछि जाने ठाउँ त्यही हो । मलाई यो कुराले सधैं सचेत गरिरहन्थ्यो । समय यस्तै गरी वित्दै गयो करिब तीन वर्षपछि संसदीय समितिहरूमा नेतृत्व निर्वाचित गर्ने समयमा नेकपा संसदीय दलले टुङ्गो लगाई समितिको नेतृत्व गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्‍यो । यो जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक सम्पादन गर्न र थोरै काम भएपनि राम्रो कसरी गर्ने होला भन्ने विषय बढी खड्किएको छ । कामको सम्पादन गर्न मसँग प्रविधिगत ज्ञानमा निपूर्णता नहुँदा सोचेको काम समयमा गर्न सकेको छैन ।

तर पनि हालसम्म प्रदेशसभाभित्रका पदाधिकारी, कर्मचारी, सुरक्षाकर्मी, पत्रकारलगायत सम्पूर्ण पक्ष र अन्य राजनीतिक अभिभावक, सहकर्मी साथीहरू, शुभचिन्तकहरू र सबै पक्षले दिएको सल्लाह अनि गरेको सहयोगले गर्दा राम्रो काम हाइ-हाइ गर्न नसकेपनि नराम्रो काम चाही गरिएको छैन भन्ने कुरामा विश्वस्थ नै छु । तर निर्वाचनको समयमा जनतासामु धेरै सपनाहरू बाँड्ने र पछि ती सपनाहरू पुरा गर्न नसक्ने परम्परा अब कायम गर्नु हुँदैन भन्ने विषयले मलाई धेरै नै पोलिरहन्छ । एउटा सांसदले कानून निर्माण गर्दा कानूनकै विषयमा बढी भूमिका र जिम्मेवारी निर्वाह गर्नुपर्ने हुँदोरहेछ । पूर्वाधारका कामहरू खानेपानी, सडक, भवन, यहाँ यस्तो बनाइदिउँला भनेर नहुँदो रहेछ । साधन स्रोतको कमी, योजना छनौटमा भएका प्रकृयागत जटीलताहरूले गर्दा पनि भनेको पुऱ्याउन

सम्भव छैन । यो कुरा जनतालाई बुझाउन नसक्नु मेरो कमजोरी सम्झिन्छु म । त्यस्तो काम मन्त्रीको भूमिकामा भएपनि सबै पूरा हुन सम्भव छैन । कानून निर्माण गर्दा पनि कुन शब्द कहाँनिर कसरी राख्दा कार्यान्वयन गर्न सजिलो होला भन्ने ज्ञान सिक्नै पर्ने हुँदोरछ । त्यस्तो ज्ञान नपुगेकै हो भन्ने कुरा विधेयकहरूमा संशोधनको सूचना दर्ता गर्दा निकै खडकिन्छ । जसका कारण हामीले निर्माण गरेका कानूनहरू एक वर्षमा र कार्यान्वयनमा नआउँदै संशोधन गर्नुपर्दा के-के गल्ती गरेको जस्तो महशुस हुन्छ । त्यसकारण संसदीय फाँटमा प्रवेश गर्नु मेरा लागि कलेजमा भर्ना हुनु जस्तै भयो । सिक्दै, काम गर्दै, पढ्दै सिक्दै त भएको छ तर प्रत्यक्ष रूपमा अध्ययन भ्रमण गर्दै हेर्दै सिक्दै गर्ने अवसर भने कमी नै भएको छ । यो संसदीय क्षेत्रको काम र अनुभवका हिसावले म भर्खरै कक्षा ३ मा अध्ययन गर्दै छु । तीन कक्षामा जाँदासम्म एउटा विद्यार्थीले कति सिक्छ होला ? कति जान्छ होला यसको अर्थ केही नसिकेर याहँ आएको भने होइन तर सिक्न धेरै बाँकी नै छ ।